

alias addunt. E quibus Præteritio Ironiæ subicitur, quod supr. cap. 8. de Ironia annotavimus. Licentiæ vero, inopinatum, interrogatio, Subjectio, & si quæ sunt aliæ reliquis sententiæ figuris subjici possunt Cic. 3. *de Orat.* 48. & *de Orat. ad Brut.* 45. figuras sententiarum enumerat, & præter eas *Fab. c. 2. l. 9.* tres novas & 40. adjunxit teste *Claud. Minoe, in com. ad c. 28.* Verum ex his decem tantum enumeratæ ad bene dicendum necessariæ judicantur, reliquæ tanquam alienæ merito repudiantur.)

CAPUT XXVI.

I. EXCLAMATIO

est figura sententiæ per adverbium exclamandi expressum vel intellectum conformata.

(Græce dicitur *Ἐκφώνησις*, quod elationem vocis pronuntiandæ requirat. Item *Ἐχρηλιασμός*, quod sensum aliquem doloris & indignationis præ se ferat. Definitio a genere (figura sententiæ) & forma, quæ ab adjunctis adverbii seu interjectionibus desumpta. Interjectiones enim seu adverbia dicas, nihil interest. Si tamen malis, poteris pro voce adverbium substituere vocabulum *Particulare*, inprimis, cum & nominibus in exclamatione locus sit, ut apud Catullum est *Jupiter. Doctis Jupiter, & laboriosis.* Item apud eundem *Dii magni!* Sic nos Christiani Germani dicere solemus: *Jesus behüt! Behüte Gott der Allmächtige, &c.*)

2. Notæ exclamationis sunt, *O, utinam, prob, ah, heu, eheu, at, atat, væ, en, ecce, euge,* & particulæ similes: quarum aliæ sunt 1. *admirantis.* 2. *aliæ optantis.* 3. *aliæ laudantis.* 4. *aliæ obtestantis.* 5. *aliæ ominantis.* 6. *aliæ indignantis.* 7. *aliæ objurgantis.* 8. *aliæ irridentis.*

dentis. 9. *aliæ dolentis.* 10. *aliæ commiserantis.* 11. *aliæ imprecantis.* 12. *aliæ desperantis.* 13. *aliæ denique affectuum aliorum alia.*

(Ubi *observa*, non semper notas has vel illas in exclamatione explicite poni, sed tamen affectu sententiæ nihilominus exprimi; ideo in definitione dicitur *expressum vel intellectum*, ut *Rom. 7. v. 24. Miser ego homo, quis me liberabit ex isto corpore mortis? pro O vel Ab.* Sic Germani nostri saepe dicunt: *Ach ich armer Mann!*)

1. *Admirantis, ut:* O mulier, magna est fides tua! *Matth. 15. v. 28.*

2. *Optantis, ut:* Utinam rumperes cælos & descenderes! *Esa. 64. v. 1.*

3. *Laudantis, ut:* Euge serve bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, *Matth. 25. v. 21.*

4. *Obtestantis, ut:* Proh Deum atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est? *TERENT. in Andr. Act. 1. Scen. 5.*

5. *Ominantis, ut:* Quapropter inexcusabilis eris, o homo, quisquis alium iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipsum condemnas: eadem enim agis, qui iudicas, *Rom. 2. v. 1.*

6. *Indignantis, ut:* O scelus! o pestis! o labe! *CICER. in Pison.*

7. *Objurgantis, ut:* O stulti & tardi ad credendum: *Luc. 24. v. 25.*

8. *Irrid-*

8. Irrident
cut unus ex
Gen. 3. v. 21

9. Dolentis
2. Reg. 14. v. 18
terra. Apoc. 8.

10. Commiserantis
heu quam
Offic.

11. Imprecantis
universa labo
quam! Psal.

12. Desperantis
cic. pro De
labores! o sp
mea! cic. p

3. Exclamantis
tia siue p

4. EPIP
narrate & ex

Tantæ m
(Ubi enim /
bu Romanos, i

hæcatos, perlec
erat, &c. Sic
nicis hoc mo

Atbenenses
efficiunt, qu
& Euripides
bitus est bon

8. *Irridentis, ut*: Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis, sciendo bonum & malum! *Gen. 3. v. 22.*

9. *Dolentis, ut*: Heu mulier vidua ego sum! *2. Reg. 14. v. 5. Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Apoc. 8. v. 13.*

10. *Commiserantis, ut*: O domus antiqua, heu quam dispari Domino dominaris! *cic. 1. Offic.*

11. *Imprecantis, ut*: Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam! *Psal. 12. v. 4. Dii te perdant, fugitive. cic. pro Deiot.*

12. *Desperantis, ut*: O frustra mei suscepti labores! o spes fallaces! o cogitationes inanes meæ! *cic. pro Milon.*

3. Exclamationi subjicitur *Epiphonema & Licentia* sive *παρρησία*.

4. **EPIPHONEMA** est exclamatio ad rei narratæ & explicatæ finem adhibita, ut *Æneid. 1.*

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

(Ubi enim *Virgilius* per multas causas memorasset, quibus Romanos, per varios casus, per multa pericula rerum jactatos, persequebatur, tandem exclamat: *Tantæ molis erat, &c.* Sic de captivis Atheniensibus *Philipp.* in *Chronicis* hoc modo subiecto Epiphonemate refert: *Captivi Athenienses in Sicilia multi dimissi sunt propter hoc solum officium, quod Sicilis communicarunt Tragedias Sophoclis & Euripidis: Tantus honos ab ingeniosis hominibus habitus est bonis scriptis!*)

1. Differt Epiphonema ab Exclamatione: hæc enim tam in principio quam in medio & fine rei narratæ adhiberi potest: Epiphonema autem non nisi sub finem.

2. In Epiphonemate plerumque utimur particulis comparativis & demonstrativis: usque adeo, tantus, sic, ita, hic, & similibus, ut: *Multi sunt vocati, pauci electi*, Matth. 20. v. 16. *Usque adeo a teneris assuescere multum*. VIRG. Georg. 2.

3. Παρρησία est exclamatio quæpiam liberior, audacior & licentiosior, ut: *Dicam jam confidentius, quoniam audeo quædam fretus vestra sapientia libere confiteri*. CIC. pro Cæl. Sic Baptista dicebat ad Herodem: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, Marc. 6. v. 18.

(Παρρησία dicitur a πᾶν omne & πῶν dico, loquor. Cic. 3. de Orat. appellat vocem quandam liberam atque effrenatiorem augendi causa. Communiter a Latinis dicitur Licentia, cum nullo habito temporis, loci vel personæ respectu apud eos, quos vereri debeamus, liberiores personam induimus, aut in commonefaciendo, aut objurgando, aut adulando. Seu, est Libertas loquendi, cum liberius aliquando loqui audemus, quam verecundia patitur. Sic Cic. pro Sylla. *Maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico semperque dicam. Adeste omnes animis, qui adestis corporibus, erigite mentes auresque vestras, & me de invidiosis rebus (ut ille putat) dicentem attendite*. Idem pro Ligar. *Tametsi vereor, ut in bonam partem accipias, dicam tamen quod res: nimis acer es, ne quid dicam durius: omnia jure summo persequi vis.*)

Ubi

Licentia,
& prudenter
terdum exte

(Hujus rei
missio, ut
si libera corba
dicam, vel, pa
firo dictum a
accipias partem
de animo & si
cum vel Prophe
liberius loquen
olim demortui
Juda proditiō
fit enorme nim
pheta & Apoll
non est bonum
cus si quis plu
licentiose praef
habendus erit.)

Numer. 21
manibus.

Deut. 30. v.

proposuerim tibi

Ps. 8. v. 1.

nomen tuum

Ps. 10. v.

in temporibus

Ps. 69. v.

sum eorum

Verf. 2

ita compr

/Ubi CANON:

Licentia, quæ molesta est, modice usurpetur & prudenter, alioquin fiet *intempestiva* & *interdum exitiabilis*.

(Hujus rei gratia adhibeatur 1. *Excusatio aliqua vel mitigatio*, ut: *ignoscite liberius dicenti, vel aequis animis, si libera verba fecero, accipiatis oro, vel quod pace tua dicam, vel, pace tua dixisse velim, &c. item: Si quid forte dictum a me videbitur asperius, id ut in optimam accipias partem, vehementer oro. Nec vero dico ista, quasi de animo & fide tua dubitem, &c.* 2. *Mutatio personæ*, cum vel Prophetam, vel Apostolum, vel Christum ipsum liberius loquentem introducimus, vel in absentis aut olim demortui vitia invehimur, ut puta Caini invidiam, Judæ proditionem, &c. 3. *Communicatio vitii*, (si non sit enorme nimis) cum nostra persona. Quomodo Prophetæ & Apostoli seipso implicant: *Omnes peccavimus: non est bonum in nobis a capite usque ad calcem, &c.* Secus si quis plura quam professio aut vitæ status exegerit, licentiosè præsumserit, is perulans, dicax & temerarius habendus erit.)

Exempla alia:

Numer. 21. v. 29. *Utinam mihi jam gladius esset in manibus.*

Deut. 30. v. 19. *Contestor hodie cælum & terram, quod proposuerim tibi viam vitæ & mortis.*

Pf. 8. v. 1. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra?*

Pf. 10. v. 1. *Quare Domine stas a longe, abscondens te in temporibus tribulationis.*

Pf. 69. v. 24. *Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurva.*

Verf. 25. *Effunde super illos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.*

Matth. 11. v. 21. *Vae tibi Chorazin, vae tibi Bethsaida.*

Matth. 17. v. 17. *O generatio incredula.*

Matth. 23. v. 13. *Vae vobis, Pharisei & Scribae.*

Matth. 27. v. 46. *Deus, Deus meus, quare dereliquisti me.*

Luc. 21. v. 23. *Vae pregnantibus, &c.*

Rom. 11. v. 33. *O profunditas divitiarum & sapientia! quam imperscrutabilia sunt iudicia eius! quam improvestigabiles viae eius!*

Gal. 3. v. 1. *O insensati Galatae.*

Phil. 2. v. 1. *Si quae consolatio in Christo Jesu, si quod solatium charitatis, si quae communio Spiritus, &c. explete gaudium meum.*

2. Timoth. 4. v. 1. *Obtestor ergo coram Deo & Domino nostro Jesu Christo.*

August. c. 31. Manual. *O misera fors hominis, cum hoc perdidit ad quod factus est! O dirus ac durus casus ille est! Heus quid perdidit & quid invenit? Quid abscessit & quid remansit? perdidit beatitudinem, ad quam factus est, & invenit miseriam, ad quam factus non est. Abscessit, sine quo nihil felix est, & remansit, quod per se non nisi miserum est. Hic etiam Epanodos est.*

Bernh. serm. 29. de temp. *O duri & indurati & obdurati filii Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilissimis sarcinulis pretiosissimas merces exponit?*

Cic. pro Deiot. *Per istam dextram tuam te ore, quam hospes hospiti porrexisti.*

Pro Amer. *O Dii immortales, rem miseram atque calamitosam.*

Verrin. 7. *O spectaculum miserum atque acerbum! o magnum atque intolerandum dolorem!*

Catil. 1. *O Dii immortales, ubinam gentium sumus!*

In Pison. *O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Catilinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! o amentem Paulum! rusticum Marium!*

Pro

Pro Milon. O

perit: hanc ingra

1. Catil. O tem

Virg. Eclog.

Perduxit mi

Ecl. 2. Eheu qu

Perdatus. & sup

Quem fugi ab

Eneid. 2. Hic

Non tamen ab

At ubi p o sceler

Dii (si qua est ca

Perferunt grates

En. 2. Quae c

Explicet mi p

Ibid. Qu d te p

Per si qua est q

Intemerata fides

Tantum, mis

Eneid. 10. Ne

Et servare mod

Terent. in Her

Com tuo istoc

1. E P

est, cum ante

catur, & cor

titur Latina

(Epanorth

castigo. Cic

nem. Tollit

Pro Milon. O terram illam beatam, quæ hunc virum **e**
ceperit: hanc ingratham, si ejecerit: miseram si amiserit!

I. Catil. O tempora, o mores!

Virg. Eclog. 1. — En quo discordia cives

Perduxit miseros! en queis consecimus agros!

Ecl. 2. Eheu quid volui misero mihi! floribus austrum

Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.

Quem fugis ab demens!

Æneid. 2. Hic Priamus (quanquam in media jam morte
tenetur,)

Non tamen abstinuit, nec voci iraque pepercit.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis

Dii (si qua est cælo pietas, quæ talia curet)

Perfolvant grates dignas.

Æn. 2. Quis cladem illius noctis, quis funera fando

Explicit? aut possit lachrymis æquare labores?

Ibid. Quæd te, per superos, & conscia numina veri

Per si quis est, quæ restat adhuc mortalibus usquam

Intermerata fides, oro: miserere laborum

Tantum, miserere animi non digna ferentis.

Æneid. 10. Nescia mens hominum fati sortisque futurae,

Et servare modum rebus sublata secundis.

Terent. in Heaut. Ut te omnes quidem Dii Deæque quan-
tum es Syre,

Cum tuo isthoc invento cumque incepto perdant!

CAPUT XXVII.

I. EPANORTHOSIS

est, cum antecedens aliquod corrigendo revo-
catur, & commodius aliquod substituitur. Di-
citur Latine Correctio.

(Epanorthosis dicitur ab ἐπανορθῶς corrigo, emendo,
castigo. Cicero correctionem nominat, Fabius Emendatio-
nem. Tollit enim id, quod dictum est, & pro eo id,